

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Országos Találkozója

A millennium esztendejében Hajdúdorogon rendezte XVII. Országos Találkozóját a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők szakosztálya. A 2000. július 12–16 közötti ünnepi találkozó, amelyre határainkon innen és túlról csaknem száz önkéntes gyűjtő érkezett, „Az önkéntes néprajzi gyűjtés és a közművelődés” témakört jelölte ki programjával.

Az ünnepi megnyitót *dr. Gráfik Imre*, a Magyar Néprajzi Társaság főtktára tartotta, majd *Kujbus Mihály*, Hajdúdorog város polgármestere köszöntötte a találkozó résztvevőit. A megnyitón elhangzottak a társszervezetek képviselőinek üdvözlő szavai, majd átadásra kerültek a Sebestyén Gyula Emlékérmek.

A megnyitőünnepség után kezdetét vette az az előadásorozat, amely a találkozó témáját közelítette meg különböző aspektusokban.

Andrásfalvy Bertalan Néphagyomány és nemzeti művelődés című előadásában szólt arról, hogy Magyarországnak hagyományosan két kultúrája van: urbánus és népi, amelyek azonban egy nemzet közös kultúráját adják. A kultúra része a hovatartozás-tudat, a kulturális örökség vállalása, ami nem biológiai, hanem nevelési kérdés.

Karácsony Erika személyes tapasztalatai alapján számolt be a hagyomány iskolai és az iskolán kívüli nevelésben betöltött szerepéről. Mindannyiunk öröme egyre több pozitív példa van arra, hogy mind több fórumon jelentkezik a népi kultúra, a hagyományok őrzése, továbbadása.

Barsi Ernő A népszokások újjáélesztése és továbbéltetése című előadásában rávilágított arra, hogy a helyi hagyományok – a nép lelkének kifejező formái – ismerete és gyakorlása közösségé kövacsol, amely közösség aztán élteti szokásait, népdalait.

Az első nap programját baráti találkozó és fogadás zárta a város háza dísztermében, ahol lehetőség adódott megismerkedni a város és a helyi kulturális életének vezetőivel.

A második napon folytatódott az előadásorozat. *Dankó Imre* professzor úr a „holt gyűjtés” és az „élő gyűjtés” szerepéről, jelentőségéről szólt. Előadásában kiemelte, hogy a néprajzi-helytörténeti gyűjtés rendkívüli jelentőséggel bír az azonosságtudat megőrzésében. A gyűjtés során a kutatónak alázattal, empátiával kell rendelkeznie, hiszen a helyismeret önmagában meg nem „üdvözít”. A gyűjtés eredményei a közösségnek szólnak, hisz „holttá” válik az a gyűjtés, amelyet a kutató saját tulajdonának tekint.

Halász Péter szakosztályi elnök Szükségünk van a hagyomány minden porszemecskéjére című előadásában fölvetette a kérdést: hol a határ a történelem mint hagyomány és mint tudomány között? Kiemelte a családi hagyományozódás és a nemzeti hagyomány, „közösségi magatartásformák” fontosságát.

Kóka Rozália az eredeti gyűjtésnek a hagyományőrzésben játszott fontos szerepéről szólt, *Csetényi Mihályné* az óvodai nevelés és a művészetek, különös hangsúllyal a népművészet kapcsolatáról beszélt, végül a bényi *Csókás Ferenc* saját gyűjtési eredményeinek szülőfaluja és a tájegység közművelődésében való felhasználásáról adott részletes ismertetést.

Érdekes színpoltja volt a tábornak *dr. Fodor Istvánnal*, a Magyar Nemzeti Múzeum címzetes főigazgatójával való találkozás, amelynek során megismerkedhettünk a majd két évtizede

folytatott hajdúdorogi ásatásaival és magával a hajdúsági kisvárossal, műemlékeivel, készülő múzeumával is. Az estét a hajdúdorogi Bocskai Együttes műsora színesítette.

A szombati tanulmányi kirándulás során megtekintettük a hajdúnánási tájházat, a nyíregyházi Jósza András Múzeumot és a sóstói Múzeumfalut. Mindhárom intézmény saját lehetőségei, eszközei segítségével magas szinten mutatja be történelmünk, nemzeti-közösségi hagyományaink részét képező helyi emlékeit.

A találkozó utolsó napján felejthetetlen emléket nyújtott a résztvevők számára a hajdúdorogi görög katolikus Székesegyházban tartott szent liturgia. Így vált teljessé az a program, amely során bepillantást nyerhettünk Hajdúdorog életébe.

A XVII. Országos Találkozó meggyőzhetett mindenkit arról, hogy milyen nagy szükség van az önkéntes néprajzi, nyelvjárási gyűjtők munkájára ma is, amikor még mindig igazak Kodály Zoltán örökérvényű szavai, amelyek a találkozó mottójával is szolgálták: „Amikor egy ledöntött nemzet újjá akarja magát építeni, szüksége van, inkább, mint valaha, a hagyomány minden porszemecskéjére.”

Sári Zsolt

A Sebestyén Gyula Emlékéremmel kitüntetettek

A Magyar Néprajzi Társaság Választmányának döntése alapján az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők XVII. Országos Találkozóján az alábbi személyek kapták meg a *Sebestyén Gyula Emlékérm*et.

Csetényi Mihályné biológia szakos tanár 1979 óta tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak, és az 1970-es évek óta tevékenyen részt vesz a néprajzi gyűjtőmozgalomban. Kiváló pályázatai születtek a tiszazugi néprajzi kutatások keretében. Különösen figyelemre méltó a tiszazugi ártéri növényekről és a csépai bábáskodásról írott pályázata. Több gyűjtése nyomtatásban is megjelent. Néprajzi gyűjtéseinek anyagából rendszeresen tartott előadásokat konferenciákon. Néprajzi pályázatai több mint húsz esztendő alatt felölelték elsősorban lakóhelye, Csépa népéletét és a község történetét. Hosszú időn keresztül a Tájak–Korok–Múzeumok mozgalom országosan is elismert szervezője, mozgatója volt. Alapító tagja az 1990-ben létrehozott Szolnok Megyei Honismereti Egyesületnek. Jelenleg is folyamatosan írja néprajzi pályázatait, a 2000. esztendőben benyújtott munkája *A csépai evangélikus egyház története I.* díjat kapott a megyei és az országos néprajzi gyűjtőpályázaton.

Draviczky Imre nyugdíjas pedagógusként 1985 óta rendszeresen részt vesz az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokon. Eddig 13 dolgozatot írt, melyek széleskörű tematikájukkal, terjedelmükkel, valamint gazdag adatolásukkal, fotódokumentációjukkal kiemelkednek a pályamunkák sorából. Dolgozatot készített a hajdúnánási cséplés, határ-, városrészes és utcanevek, halottas szokások, lakodalom, ragadvány- és előnevek, földrajzi nevek, iparoság témakörökben. Munkái fontos, megbízható helytörténeti, néprajzi forrásul szolgálnak Hajdúnánás múltjának megismeréséhez. Munkássága elismeréseként a gyűjtőpályázaton több ízben első díjat kapott.

Kisfalusi János viszlói nyugdíjas görög katolikus lelkész, az önkéntes néprajzi gyűjtők jeles körének tagja immár évtizedek óta. Munkássága alatt több mint 50 pályamunkát írt. Jó színvonalú pályázataiért Istvánffy-díjban is részesült. Néprajzi dolgozatai a görög katolikus magyarok és ruszinok hagyományaival, ünnepi szokásaival, vallásos életével foglalkoznak. E témakörben több könyve is megjelent magánkiadásban (*Betlehemes és pásztorjátékok, Ünnepi népszokások a Keleti egyházban, A Fallóskúti Mária kápolna, Isten és Szűzanya a földműves életében*). Az elmúlt évben a cigány pasztoráció számára írt hasznos könyvet *Arnyékból a fény felé* címmel.

Mohácsi Lászlóné tiszasasi általános iskolai igazgató. 1980-tól több gyűjtését küldte be az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokra, tág témakörökből. Többek között a

tiszasasi kalendáriumi és lakodalmi szokásokról, kismesterségekről, táplálkozásról, gyermekfolklórról, valamint egyleti életről, közösségi művelődésről. Munkáiba ifjúkora élményeit, tapasztalatait is beleszította. Tanítványait is a gyűjtőmunka megbecsülésére, a hagyományok tiszteletére nevelte.

Molnár Mihály nyugalmazott általános iskolai tanár Bánrévén, a Magyar Néprajzi Társaság tagja. Évtizedeken át rendszeres résztvevője több megye – Borsod, Nógrád, Békés – Múzeumi Szervezete, Honismereti Bizottsága, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, valamint a budapesti Néprajzi Múzeum által meghirdetett helytörténeti és néprajzi gyűjtőpályázatnak. 1966-tól kezdődően 36 tanulmányt és több fotópályázatot készített. Témáit többnyire a dél-gömöri kutatásprogramban ajánlottakból választotta. Tanulmányai, pályamunkái a Gömöri Múzeumban is megtalálhatók. Tevékenyen részt vesz a Honismereti Szövetség rendezvényein és a Magyar Néprajzi Társaság önkéntes gyűjtőtárlátkozóin, konferenciák előadója, kiállítások résztvevője.

† **Petrik József** (elhunyt 1999 júliusában) tanár és iskolaigazgató volt. Az 1950–1960-as években kezdte el gyűjteni a szlovák nemzetiségű Kesztlőc község néprajzi értékeit, szóbeli hagyományait és tárgyi emlékeit. Az összegyűlt tárgyi, fénykép-, irat- és egyéb anyag elhelyezésére és állandó bemutatására a község parasztházat vásárolt. Petrik József folyamatosan gyarapította a gyűjteményt, pontos leltári számmal látta el a tárgyakat. Időközben a Tájak–Korok–Múzeumok mozgalomba is bekapcsolódott. Számos tanulmányt írt faluja néprajzáról és történetéről, melyek kéziratban a Falumúzeumban és az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban tekinthetők meg.

Az Országos Diák Honismereti Konferencia

(Mesztegyő, 2000. szeptember 21–24.)

Az V. Országos Diák Honismereti Konferenciának a Somogy megyei Mesztegyő adott otthont. Az ezernégy száz lelkes kistelepülés kulturális központja – immár több évtizede – a régi általános iskola épületében helyet adó Faluház, ahol falumúzeum, néptánc kör, szövőműhely és kézműves szakkör is működik. A helybeli fiatalok Kövesdi Tiborné – Gizi néni – vezetésével felkutatják, őrzik, és továbbadják a térség hagyományait, népszokásait, védik ritka természeti értékeit. Mesztegyői vendéglátóink kedvessége, vendégszeretete nagyon sokban hozzájárult a konferencia sikeréhez.

Az első este megismerkedhettünk a Mesztegyői Honismereti Körrel. A következő napon a Somogy Megyei Közgyűlés elnöke, a Mesztegyői Községi Önkormányzat polgármestere, valamint az Országos Honismereti Szövetség titkára köszöntötte a résztvevőket. Igen érdekes előadásokat hallhattunk Gálné Jáger Mártától (a Megyei Honismereti Egyesület alelnökétől) a hagyományok szerepe kötődése témakörben, Király Lajostól (főiskolai tanár, a Megyei Honismereti Egyesület elnöke) a szellemi értékek gyűjtéséről, és Gál József tanártól a gyűjtőmunka és a helytörténeti múzeum egymáshoz való kapcsolódásáról. Ebéd után kisebb csoportokban gyűjtöttünk, ami nagyon sok új élménnyel, tapasztalattal szolgált a diákok számára. Ezután a diákok beszámolóit hallgattuk meg. Az estét közös tánc ház zárta a helyi tánc csoporttal.

A harmadik napon délelőtt kisvasúttal utaztunk Mesztegyőről Kakig a természetvédelmi területen keresztül. Majd megnéztük a Noszlopy Gáspár 1848-as hős emlékére avatott emlékoszlopot, és az erdőn áthúzódó második világháborús lövészárkok még ma is látható maradványait. Az este ismét tánc házzal ért véget, és többféle finomságot is megkóstolhattunk a mesztegyőiek jóvoltából.

A konferencia zárónapján csak kevesen tudtak részt venni a nehézkes utazási körülmények miatt. Javaslatunkkal, miszerint próbáljuk meg az egyetemistákat, főiskolásokat is bevonni a diákkadémia programjaiba, a jelenlévők egyetértettek.

Megállapodás született arról, hogy az Országos Honismereti Szövetség, ezentúl egy hónap az akadémiánk kezdete előtt levélben értesíti a felsőoktatási intézményeket a konferencián való részvétel lehetőségeiről. Zárásként a Győr-Sopron megyéből érkezett diákok mindenkiket szeretettel meghívtak a következő évben Csornán megrendezett VI. Országos Honismereti Diákakadémiára.

Azt hiszem minden diák, és résztvevő nevében köszönetet kell mondanom a mesztegyőieknek, a Somogy Megyei Honismereti Egyesületnek az igen színvonalas és tartalmas rendezvény megszervezéséért.

Zalai Erika

Kolozsvár ezer éve

Ragyogó, aranyló színekkel üzenő őszi nap fogadta az érdeklődőket 2000. október 13–14-én Kolozsváron, a Protestáns Teológiai Intézetben, ahol sor került az Erdélyi Múzeum Egyesület és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület által a millennium alkalmából közösen megrendezett „Kolozsvár 1000 éve” című konferenciára.

Részese lehettem a kétnapos előadássorozatnak, így személyes tapasztalataim alapján számolhatok be arról a jelentős szakmai sikeréről, amely a konferenciát mindvégig jellemezte. A szervezési feladatokban jelentős részt vállalt az EMKE, Dáné Tibor titkárral az élen, kitűnő, mindenre figyelő és mindenki megelégedését kívívó szervezési munkát végzett. Nagyon szép, az ünnepi alkalomhoz méltó plakát és meghívó készült, meghitt hangulatot árasztott a tanácskozásnak helyet adó Teológiai Intézet díszterme, és a lehetőségeket messze felülmúló ellátást nyújtottak a résztvevők számára.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal, az EMKE Kisebbségi Tanácsa, az RMDSZ Ügyvezető Elnökség Művelődési és Egyházi Főosztálya, valamint a Protestáns Teológiai Intézet támogatásával létrejött konferenciára rangos előadói csapatot szervezett az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya. Az előadók köre és témaválasztása méltó volt az ünnepi alkalomhoz. Az erdélyi történészek mellett Magyarországról Budapest, Debrecen és Szeged képviseltette magát több előadással is. Megtisztelte részvételével a konferenciát a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztályáról Kálóczy Katalin tanácsos is.

Az előadások témái a középkori Kolozsvár népességproblémáitól a II. világháború végéig terjedő, csaknem ezer év eseményeit ölelték fel, méltó keretet adva ennek a nagyon szép, de a történelem viharaitól gyakran megtépázott városnak. A tanácskozás résztvevőit Egyed Ákos szakosztályi elnök üdvözölte, majd Benkő Samu, az EME elnöke nyitotta meg a tanácskozást. Végig jelen volt a kétnapos programon Kötő József, az EMKE elnöke, a román művelődési tárca államtitkára, aki meleg szavakkal köszöntötte a jelenlévőket. Megfogalmazta, hogy a kincses Kolozsváron is zajlik az egyetemes kultúra és a mindent elpusztítani akarás között a harc, s nagyon reméli, hogy a konferencia is erkölcsi erőt ad ahhoz a küzdelemhez, amely végül a kultúra megerősödését eredményezheti.

Az ezután következő előadásokban szó volt Erdély integrálódásáról a középkori magyar államba (Tonk Sándor egyetemi tanár), a népesség alakulásáról a honfoglalástól napjainkig (Csetri Elek akadémikus), a XVI. századi városrendszer jellegzetességéről (Kiss András főlevéltáros), a szászok és a magyarok XVI. századvégi együttéléséről (Pozsony Ferenc docens), az egyháziak humanista törekvéseiről (Vekov Károly történész), a reneszánsz Kolozsvár épületeiről (Kovács András docens), a XVI–XVII. századi viseletszabályozásról (Kovács Kiss Gyöngy történész), Toroczkai Máté munkásságáról (Balázs Mihály egyetemi tanár, Szeged), a harmincadjegyzékekről (Pap Ferenc muzeológus), a céhekről (Jeney-Tóth Annamária doktorandus, Debrecen), a város reformátusságáról (Sípos Gábor levéltáros).

A nagyon értékes és sok új ismeretet feltáró délelőtti tanácskozás után október 13-a délutánján a XVI–XIX. sz. történetét feldolgozó előadások hangzottak el. R. Várkonyi Ágnes akadémikus (Budapest) Kolozsvár az Erdélyi Fejedelemség utolsó évtizedeiben, Bíró Gyöngyi

Kallós Zoltán, R. Várkonyi Ágnes és Egyed Ákos Válaszút közsgében, a Kallós-ház mellé épített ebédlő-szín előtt. (2000. október 14.)

doktorandus (Szeged) az unitárius egyház könyvtáráról, Magyar András egyetemi tanár a kuruc kor kolozsvári eseményeiről, Egyed Emese docens a XVIII. századi színházi kultúráról, Benkő Samu akadémikus pedig a polgári intézmények kialakulásának körülményeiről beszélt. Szó volt még Jakab Elek, Kolozsvár történetírójának pályakezdő éveiről (Tóth Béla főlevéltáros, Budapest), Kővári László munkásságáról (Egyed Ákos akadémikus), a kolozsvári színjátszás és az egyetemes magyar művelődés kérdéseiről (Kötő József színháztörténész), a város XIX–XX. századi polgári fejlődéséről (Pölöskei Ferenc akadémikus, Budapest) és a katolikus egyház hatásáról a város építészetére (Sas Péter levéltáros).

Október 14-én elsősorban a XX. századi történésekre koncentráltak az előadók. Gaál György irodalomtörténész Kolozsvár a magyar szépirodalomban, Dávid Gyula irodalomtörténész Kolozsvár irodalmi központtá válásának folyamata, Balogh Ferenc építészmérnök a Fötér újkori arculatának kialakulása címmel tartott előadást. A tanácskozást záró témák az 1944 őszi kolozsvári eseményekről (Csucsuj István egyetemi tanár), az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatásról (Nagy Mihály Zoltán doktorandus), a kolozsvári magyar útlevelelváltról (Vincze Gábor docens, Szeged), a Hóstátról (Pillich László szociográfus, író) és a Bolyai Tudományegyetemen folyó földtanoktatásról (Wanek Ferenc tudományos kutató) szölkötek.

Azért tartottuk fontosnak a másfélnapos tanácskozás programjának ilyen részletes ismeretetését, mert ezzel is szeretnénk aláhúzni: a tudománynak is sok jeles művelője, képviselője van Erdélyben és sok önzetlen tudós támogatója a magyarországi tudományos körökből.

Szölkünk kell arról is, hogy a kolozsvári közönség minden várakozást felülmúló hatalmas érdeklődést mutatott a tanácskozás iránt. A Teológiai Intézet 250-300 férőhelyes dísztermét teljes egészében megtöltö közönség mindvégig kitartott, és a tanácskozás végén a hozzászölkösök is azt mutatták, hogy szakértelemmel, hozzáértéssel voltak részesei az előadásoknak.

Október 14-én a szervezők rövid kirándulásra vitték a résztvevőket. Bonchidán a II. világháborúban kiégett, hatalmas Bánffy-kastély üszkös és az eltelt 55 évben tovább pusztuló falai nagyon szomorú és elgondolkoztató látványt nyújtottak. A magyar állam elmúlt évi jelentős anyagi segítsége is csak arra volt elegendő, hogy az épület egy kis részét sikerült lefedni. Válaszút volt a kirándulás végső állomása, ahol Kallós Zoltán „tanyáján” gyönyörködhattunk az általa összegyűjtött szebbnél szebb viseletekben, használati tárgyokban.

A Magyar Országos Levéltár munkatársaként vettem részt a millenniumi tanácskozáson. Intézményünk, amely egyik fontos feladatának tekinti az erdélyi tudományos élet képviselőinek segítségét, támogatását, már második ízben képviseltette magát az erdélyi történész tanácskozásokon. Lényegesnek tartjuk, hogy az Erdély történetére vonatkozó kutatási eredményeinkkel megismertessük az ott élőket is. Úgy gondoljuk, hogy jelenlétünkkel is erősítettük a közös összefogást, erőt adtunk és kaptunk egymástól a múlt értékeinek felszínre hozásában is.

Ami azért elgondolkoztató: sem a helyi, sem a magyarországi hírközlő szervek nem tartották fontosnak a közönség tájékoztatását erről a jelentős eseményről. Ez az ismertető tehát hiánypótló szerepet is betölt.

Tóth Béla

Honismereti konferencia Belényesben

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság a Belényesi-medence legnagyobb településén, a csaknem tizenkétezer román és ezer magyar által lakott kisvárosban, Belényesben szervezte meg a VI. Partiumi Honismereti Konferenciát 2000. szeptember 1–3. között. A rendezvényt a Megmaradás Házában tartották, amely az itteni református közösség központja. A hajdani földszintes cipésműhely alapjaira építették az emeletes, csinos kis épületet, földszintjén hatvanszemélyes tanácskozóteremmel, emeletén tíz személyt befogadó vendégszobával. Nevéhez hűen évente több olyan rendezvényt szerveznek itt, amelyek magyarságunk megtartását szolgálják. Az épület a református templom udvarán áll.

A hivatalos megnyitót, melyre több mint hetvenen gyűltek össze, a templomban tartották. Alulírott bizottsági elnökként nyitottam meg a tanácskozást, *Zsisku János* parókus lelkész mint házigazda üdvözölte a vendégeket. *Viorel Mateaş* városi jegyző és *Szatmári Imre* önkormányzati képviselő hangsúlyozta: nagy megtiszteltetés számunkra, hogy e kisvárost választották a konferencia színhelyéül, amely hozzájárul a két nemzet kölcsönös megismeréséhez és közeledéséhez. A konferenciát üdvözölték még: *Jakabffy László*, az RMDSZ Bihar megyei szervezetének ügyvezető elnöke; *Halász Péter*, a magyarországi Honismereti Szövetség elnöke, aki képviselte a Magyar Kollégiumot és a Magyar Művelődési Intézetet is; *Balogh Ferenc*, az RMDSZ Országos Ügyvezető Elnöksége, valamint a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság nevében; *Máthé Gyula*, az Erdélyi Kárpát Egyesület országos elnöke. A konferenciát megtisztelte jelenlétével *Höhm József*, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal munkatársa, *Kiss Margit*, a Kolozsvári Honismereti Egyesület elnöke, *Behabetz Magda*, az EKE országos titkára, *Karacs Zsigmond*, a Honismereti Szövetség budapesti szervezetének tagja.

Az eszmecsere első részében Belényes és a Fekete-Körös-völgyi magyar falvak történelmét és mai helyzetét ismertették az ottani református egyházközségek lelképásztora. *Zsisku János* a város hányatott történelméről beszélt. Belényes, melynek első írásos említése az 1332–1337-es pápai tizedjegyzékben történik, nevét bölényekben gazdag erdeitől vagy a bölényvadászoktól nyerhette. Mint bányaközpont rövid időn belül a medence legjelentősebb településévé fejlődött. 1777-ben a római katolikus püspökség belényesi uradalma a váradi görög katolikus püspökség tulajdonába került. *Szatmári Elemér* Köröstarhányt mutatta be, amelynek neve valószínűleg török-tatár eredetű. Ma a Belényesi-medence egyetlen színmagyar települése. Az előadó főleg a tárkányi ember lelkületéről és hagyományairól beszélt. Várasfenes már a Váradi Regestrumban is szerepel 1213–1217 között, mondta *Borbély Gábor* előadásában. A fenesi erődítmény 1290-ben tűnik fel mint a püspökség tulajdona, szerepe a főpapi birtokok védelme volt. Ősi temploma valahol a temetőben állt. Mai templomát 1806–1808 között építették. Itt most is sok a kőműves és az ács, ők húzták fel a környékbeli falvak házeit is. A nemrég – talán elhamarkodottan – felszámolt keskenyvágányú iparvasút hosszában átszelte a falut. *Máthé László* tiszteletes Várasfenes egyházi életéről beszélt, *Boros István* Belényesújlakot

A köröstárkányi háborús emlékmű előtt

mutatta be, Belényessonkolyos és Körösjánosfalva egyházi életét pedig *Földessy Márta* ismertette.

A fonóka, a kántálás, a serkentés, a fosztóka, a kukoricahántás, a boszorkány Szent György-nap, a Sándor, József, Benedek-napi melegcsalogatás már nagyjából kihalt népszokás. Ezeket jegyezte le és ismertette *Egyed Teréz* váraszfenesi egyetemista. Érdekes és tanulságos dolgozattal állt elő *Szatmári Ildikó* fiatal történész Házasságok és népesedés címmel, melyet a tárkányi egyházi anyakönyvek alapján készített. *Dánielisz Endre* előadásában a vidék néprajzáról beszélt, a templomi ülésrendről, táncrendről, népviseletről. (Megjelent a *Honismeret* 2000. 6. számában.) A konferencia érdekes egyénisége volt *Kun József* nyugalmazott tanár, aki Belényesben élte le gyermekkorát, az '50-es években a Nagyváradi 4-es számú Középiskola magyar szakos tanára volt. '56 után elhurcolták s hosszú éveket börtönben ült. Miután eltiltották a tanítástól, Magyarországra telepedett, jelenleg Miskolcon él. Azóta számos könyve jelent meg, többek között Belényes monográfiája. Előadásának címe *Kötődésem a Belényesi-medencéhez* volt, melyben szeretettel mesélt gyermekkori városáról, a román folklór szépségeiről, a román lelkület gazdagságáról. *Karacs Zsigmond* budapesti helytörténész a Belényesi Főgimnáziumról beszélt, amit Samuil Vulcan unitus püspök nyitott meg 1828-ban, majd Mihál Pavel püspök fejlesztett tovább. A Fekete-Körös-völgyi települések ismertetése *Fábián József* Tenke és Bélfenyér kialakulása című előadásával zárult. A továbbiakban *Tácsi László* Ótelek Béga-parti telepes falu létrejöttéről, *Nagy Márta* az 1919 után kiépült Ősi nevű nagyváradi városrész történetéről, *Juhász Viktor* Rév alakulásáról és történetéről tartott előadást.

A konferencia szombati napján *Kordics Imre* Asszonyvásár épített örökségét mutatta be. A pusztulóban lévő műemlékeket nagyméretű színes fényképekkel illusztrálta. *Kiss Kálmán* egy módszertani anyagot ismertetett a földrajzi nevek gyűjtéséről, majd bemutatta Túrterebes földrajzi neveiről készült dolgozatát. *Tövissi József* meghívott kolozsvári egyetemi tanár Vargyas községet, az Erdővidék egyik jelentős települését mutatta be. *Kovács Rozália* fényképekkel, térképmellékletekkel és rajzokkal illusztrálta tanulmányát az érmihályfalvi temető csónak alakú fejfáiról. *Balogh Ferenc* egy most készülõ számítógépes nyilvántartást ismertetett *Erdélyi műemlékek térinformatikai rendszerben* című előadásában. Egy partiumi besenyő eredetű település, Szilágyborzás történelmi múltjáról szolt *Major Miklós* tanulmánya, majd *Antal Béla*

vázolta Biharpüspöki kialakulását. Ebéd előtt a társaság autóbusszal átment Köröstárkányba, ahol koszorút helyeztek el a két világháborúban meghalt hősök emlékművénel, s megnézték egy jellegzetes falusi házat s annak hagyományos bútorzatát.

Délután a következő előadások hangzottak el: *Bara Eszter* Ákos Árpád-kori települése és temploma, *Dukrét Géza* Szentjobb nevének eredete és történelme, *György Irén* Szalacs község 1772-es urbáriuma, *Pálkovács István* Feltételezett Árpád-kor települések a régi Temes vármegyében. Ezt követően *Eszenyi Béla* mérnök a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület püspökének, Tőkés Lászlónak az üdvözlését tolmácsolta. A konferencia közgyűléssel zárult. Elhatározták, hogy a következő fordulóra Szatmár megyében kerül sor, melynek fő témája Árpád-kor településeink kialakulása és történelme lesz. Rövid vita után megszavazták a Fényes Elek-díj létrehozását, a kineveztek egy öttagú bizottságot a díj odaítélése kritériumainak meghatározására.

Este ünnepi istentiszteletet tartottak a templomban, *Bessenyei István* nyugalmazott lelkipásztor szolgált, előadást alulírott tartott *A Fekete-Körös-völgyi magyarság története* címmel. Emléklapot kaptak a millennium alkalmából mindazok, akik kitüntek kutatómunkájukkal, vagy kivették részüket az egyesület, valamint a konferencia szervezésében.

A vasárnap szakmai kirándulással telt. A résztvevők meglátogatták Magyarremete falfejtényeiről híres református templomát. Belényesszentmiklósnál megnézték a Barsa-nemzetiség romtemplomának monumentális tornyát, majd rövid tenkei séta és ebéd után megtekintették Nagyszalonta nevezetességeit, ahol a városháza dísztermében *Tódor Albert* polgármester fogadta őket.

Érzelmileg feltöltődve, a hasznos együttlét tudatában búcsúztak el egymástól a VI. Partiumi Honismereti Konferencia résztvevői.

Dukrét Géza

Történelmi emlékkonferencia Kárpátalján

A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) Gyöngyösi Irodalmi Társasága a magyar tudomány napja alkalmából 2000. november 11-én „A magyar államalapítás ezer éve” címmel emlékkonferenciát rendezett a Bátyúi Középközpontban.

Ember Emese Sajó Sándor Magyaroknak lenni című költeményét szavalta el, majd *Dupka György*, a MÉKK elnöke, méltatta a magyar államalapítás ezer évét. *Gortvay Erzsébet*, a MÉKK társelnöke megnyitotta a konferenciát és átadta a szót az előadóknak. Ezután *Zubánics László* Szent István és kora címmel tartott előadást, ebben szűkebb pátriánkra is kitért. *Dr. Kelemen Elemér* az Ezeréves a magyarországi iskola című dolgozatát Bagu Balázs helytörténész olvasta fel. *Dr. Deák Ferenc* Szent István személyisége című előadása az államalapítóról szólt.

Az előadások szünetében a Kárpátaljai Felfedező Pro Patria Szövetség bátyúi Gyepű csapata mutatkozott be. Lengyel Dénes Régi magyar mondák című könyvéből Csanád mondáját és Szent István törvényt napját elevenítették fel. Ezeket a jeleneteket korábban a Honismereti Szövetség „Felkelt a napunk...” millenniumi történelmi és művelődéstörténeti vetélkedője országos döntőjén mutatták be Esztergomban.

A konferencia második részében *Gortvay Erzsébet* az erkölcs és a jog összefüggésének problémáját vizsgálta Szent István Intelmeiben.

Az utolsó két előadás helytörténeti jellegű volt. *Fülöp Lajos*nak, az Ungvári Honismereti Múzeum munkatársának A ruszinság az államalapítás korában című dolgozata nagy érdeklődést váltott ki. Beszámolt arról, hogy a kárpátaljai ruszinság körében Cirill és Metód püspök után Szent István a leginkább tisztelt szent, a kereszténység magvainak az elhíntője. *Bagu Balázs* Millenniumi emlékhelyek nyomában Kárpátalján című dolgozatában az egykori műemlékek múltját és jelenét ismertette a hallgatókkal. A szerző gazdag tényanyagot, visszaemlékezéseket vonultatott fel előadásában.

A konferencia során érdekes vitát váltott ki a kárpátaljai millenniumi emlékhelyek sorsa. *Kron Pál* munkácsi helytörténész a munkácsi turulmadár és az aknaszlatinai sófal történetéről beszélt. A jelenlévők felvetették, hogy a Kárpátaljai Területi Levéltárban akadályokat gördítenek a kutatók munkája elé. Felvetődött a gondolat, hogy össze kellene állítani a kárpátaljai magyar vonatkozású emlékművek katalógusát.

Zárszavában *Dupka György* elmondta, hogy a konferencia anyagát könyv alakban is megjelentetik és eljuttatják a konferencia résztvevőikhez és minden magyar iskolába, könyvtárba.

A szervezők vállalták, hogy 2001-ben két konferenciát rendeznek: tavasszal egy néprajzi tanácskozást, ősszel pedig egy a helytörténetit. A konferenciák házigazdája a középiskola lesz. *Csoma Sándor* iskolaigazgató zárszavában hangsúlyozta, hogy a hasonló tudományos rendezvények előtt nyitva az iskola.

Bagu Balázs

A mecseki Zobák bánya búcsúztatása

Komló, 2000. augusztus 29–30.

Bár korábban is ismerték, sőt használták, de hivatalosan 1769-ben jelentették be a bécsi Kamaránál a Pécs-vidéki liász korú, kokszolásra és vegyi felhasználásra egyaránt alkalmas feketeköszén. 1782-től számos, a pécsi erdők alatt húzódó külszíni kibúváson, majd a Mecsek északi részén is megjelentek a különböző széntermelők. A bányászat első szakzerű irányítására Berks Péter (1808–1845) bányaigazgatása alatt került sor. A Duna Gőzhajózási Társaság (DGT) 1852-ben történt megjelenésével a szervezett, nagyüzemi és az idők folyamán koncentráló termelés alapjait rakták le. A mélybányászat első létesítményének, az Ándrás aknának 1853-ban történt megnyitása után (1992-ben tömték be) a komlói Zobák bánya 2000. január 31-ig szolgálta a mecseki szénbányászatot.

A Mecsek mélybányászata száznegyvenhét évig szolgálta az ország gazdaságát, nevelt bányászgenerációkat, munkát adott a korszakos változásokat átélte embereknek, teremtett előbb kolóniákat, bővítette a falvakat, épített új várost: a Pécs melletti Komlót. Sajátos bányászskultúrát életet, amelyben ötvöződtek a sokféle tájról jöttek hagyományai. A mecseki bányaterület minden gazdasági jelentősége mellett országosan tényleges társadalmi, politikai súlyt sohasem képviselt. Baranya, Tolna megye területi fejlődésében, a terület migrációs változásaiban azonban a bányafejlesztés kiemelkedő szerepet játszott. Az itt dolgozók szakmai felkészültsége a század elejétől elismert volt, számos magyarországi bányában értékesítették tudásukat, mert a különlegesen nehéz viszonyok alapos felkészülést/felkészítést igényeltek. Története egyenletlenül van feldolgozva, a még élőkre, az eseményekben résztvevőkre vár a feladat, hogy a fellelhető anyagokat tudományos-szakmai igényességgel a lehető teljesség igényével feldolgozzák. A DGT területszerzése során az 1930-as években kötött új szerződésben hatvan évre, 2000-ig tervezte a bányaművelés fenntartását. Az időpont akkor szinte elképzelhetetlen messzinek tűnt, a valóság azonban – megváltozott körülmények között – teljesítette a szerződést.

A komlói kőszénbánya 1906-ban került állami kézbe, amikor a magyar állam a szénválság nyomán elhatározta saját állami szénbányászat kiépítését. Innen számítható az állami gazdaságpolitika folyamatos igénye a komlói feketeköszénre. A komlói és pécsi feketeköszénrel kapcsolatban már az 1930-as években születtek kezdeményezések, amikor a feketeköszén elgázosításával vegyi alapanyagként történő felhasználására végeztek kísérleteket. Az 1935-ben megfogalmazott ipari programban a vas- és acélpár bányászati háttérének megteremtését Komlóra tervezték. Ezzel együtt új földtani kutatások is indultak a térségben.

1945 után az újjáépítés és az ipar fejlesztése a bányászati erőforrások kihasználásának új feladatát jelentette. A komlói városépítés és bányafejlesztés 1948-ban nagy lendülettel indult útjára. A zobáki területen a leendő akna helyét 1952. április 8-án jelölte meg az első kapavágás. A megfelelő utak, a meddőhányó kiépítése, a készenléti lakások mellett 1963 decemberé-

ben elkészült a 3000 fős fürdőépület, később az étterem, az irodaépület, a mentőállomás. Az aknamélyítés, a földalatti vágatok – bányaszerencsétlenségekkel is kísérte – kihajtásának elhúzódnása miatt a zobáki bánya átadása csak 1969. szeptember 1-jén történt meg. Az első kapavágástól 2000. január 31-ig 17 millió 345 ezer tonna feketeköszén került a felszínre.

A Mecsekben kialakult hagyományos művelési módok csak annyiban változtak, hogy a bányászati folyamatokban időről-időre alkalmazott gépi technológiák új és új lehetőségeket hoztak. Ez kihatott az energiaellátás kiépítésére, a szükséges szaktudás megszerzésére/megszereztetésére, a biztonsági feladatok bővülésére. A vágathajtásban és a fejtesben a robbantósos eljárások változatos formái jelentek meg a korszerűbb robbanóanyagokkal, robbantószerkekkel és a gépi eszközökkel egyetemben. A mecseki bányaterületen kialakult bányaművek a termelés és feldolgozás, a tervezés és kivitelezés minden területét átfogták. Biztonsági tevékenységei a múlt századtól kezdve folyamatosan szálltak szembe a bánya fő veszélyeivel, a gázkibérésekkel, a szénporrobbanásokkal, a víz- és a kőzetbetörésekkel.

A Zobák bánya emberi-szakmai kohóként a termelés, a szakmai munka kiváló feltételeit remtette meg. A sorra megszűnő pécsi, majd komlói üzemek munkásállományának, szakszemélyzetének egy része Zobákon folytatta munkáját. A természettel vívott állandó küzdelem, a fejtesekben és a vágathajtásban elért eredmények, a szellőztetés tudományos igényű szervezése és vezetése, a termelés és biztonság egészét érintő irányítói, vezetői munka, a különböző termelési csoportok, szocialista brigádok, majd autonóm munkaközösségek kiemelkedő teljesítményei, nevelő közössége a mecseki bányászatnak múlhatatlan érdemű elemei voltak, máig ható tiszteletli megemlékezésre készítette mindannyiunkat. A közösségi élet hozta létre a családi rendezvények sokaságát, a klubélet és kulturális mozgalmak különböző alkalmait, az elhalt bányásztszerek gyermekeiről való gondoskodást, azt az erkölcsi erőt, amit az évszázados bányászat örökített tovább. Sok remény fűződött a Zobák bányához, amely a kor színvonalán túlmutató elképzelésekkel épült és bővült.

E sorok írója 1981. augusztus 25-én, a Mecseki Bányász Aknáink sorozatának Zobák bánya cikkében ezeket írta: „A zobáki aknák egyre mélyebben hatolnak a Föld mélyébe. Az aknamélyítők munkája tovább folyik és kétezerre talán valóban 1000 méterrel mélyül le Zobák akna, a magyar szénbányászatban elsőként érve el az igen nagy mélységet. De folytatódnak a szintművelés munkái, egyre távolabb és egyre nagyobb kiterjedésben létesülnek vágatok, fejtesek, különböző rendeltetésű bányaterek a művelésbe bevont területen. Ezek a munkák már túlmutatnak az ezredfordulón. Zobák mai bányászai a következő évszázad termelését készítik elő...” A reménybeli kilátásokat elsöpörte a gazdaság átalakulása, a gazdaságossági követelmények érvényesítése.

A zobáki bányai üzem 2000. január 31-én befejezte föld alatti termelő tevékenységét. A mintegy ezeröttszáz bányász, akinek megszűnt a munkája, a bezárást megelőző években a vállalat és a munkügyi központ együttműködésében számos tanfolyamon, képzésen vett részt és többségében új foglalkozási körben folytathatta munkáját. A komlói bányászati gyűjtemény, a város központjában álló bányászemlékmű, amelyre 2000 Bányásznapijára felkerültek a bányamunka során hősi halált haltak nevei, a zobáki emlékmű, a város szobrai, a városegyüttes és lakói és mi magunk is letéteményesei vagyunk hazánk egyetlen feketeköszén-bányászata, a mecseki bányászat múltja illő megőrzésének.

Ez a múlt, ez a történelem, azonban a jövő is, amelyhez mindannyiunknak élő kapcsolata van. Ennek szemlében a Pécsi Erőmű Rt. és az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Mecseki csoportja 2000. augusztus 29–30-án emlékülést és szakmai konferenciát rendezett *Búcsúzik a mecseki szénbányászat. A mecseki feketeköszén bányászati szerepe és jelentősége* címmel. A köszöntőt Somosi László elnök-vezérigazgató (Pécsi Erőmű Rt.) tartotta, majd előadások hangzottak el.

Az első napon dr. Ács Zoltán: A mecseki szén felhasználása és a szénelőkészítés, Juhász József: A „liász-program” és a mecseki szénbányászat felszámolása, Kovács Endre: A mecseki feketeköszén földtani és gazdasági jelentősége, Kovács János: Jánosi Engel Adolf és a komlói bányászat rövid története 1945-ig, dr. Krisztián Béla: Zobák bánya rövid története, Mendly Lajos: Jarosláv Jiěnský és a korszerű pécsi szénbányászat megteremtése, Móró Mária Anna: Berks Péter és kora mecseki szénbányászata, Reszler Zoltán: A Pécsi Erőmű Rt. szerepe a mecseki szénbányászat utolsó évtizedeiben, dr. Némédi Varga Zoltán: A mecseki feketeköszén-előfordu-

lás, *Szirtes Béla*: A DGT bányabirodalom egységes üzemszerkezetének kialakulása, *Vedrői Antal*: A magyar szénbányászat történetének egyik legnagyobb vállalkozása: az 1948 utáni komlói bányafejlesztés című előadása hangzott el. E napon került sor Jánosi Engel Adolf, a komlói nagyüzemi szintű bányászat elindítója komlói szobrának megkoszorúzására is.

A szakmai konferencia második napján *Balás László*: A mecseki művelési rendszerek kialakulása, *dr. Bánhegyi Mihály*: A bányarobbanások lokalizálására alkalmazott módszerek történeti áttekintése, *dr. Bezerédy Győző*: A szénbányászat szerepe Pécs XIX–XX. századi fejlődésében, *Csethe András*: A nagyépesítési kísérletek, *dr. Huszár Zoltán*: A DGT szociális infrastruktúrája a pécsi szénmedencében, *Jáger József*: Az aknaszállítás fejlődése és különleges megoldásai, *Major Géza*: A szénbányászat szerepe Komló és az észak-mecseki települések fejlődésében, *dr. Nyers József*: Gázkitörés megelőzésére alkalmazott lokális védekezési eljárások, *Sütő Imre*: A föld alatti munkák energiaellátása, hírközlés, diszpécserrendszer, jelzés, *Szilás László*: A mecseki fejtési rendszerek, *dr. Szűcs István*: A bányászati geofizika szerepe a mecseki szénbányászat biztonsági és földtani döntéseinek szolgálatában, *dr. Tamásy István*: A gázvesztély, a váratlan gázkitörés, mint a mecseki bányaművelést döntően befolyásoló tényező, *dr. Tura István*: A mecseki szénbányászat humánpolitikája 1945 után, *Várbiro Gábor*: Osztó-vágatos szénomlasztásos fejtésmód és külföldi hasznosítása, *Vass István*: Külfertési technológiák, *dr. Vékény Henrik*: A portüdő megbetegedését, csökkentését szolgáló műszaki prevenciók és ezek eredménye a mecseki szénmedence bánya-egészségügyi helyzetének alakulásában című előadása hangzott el.

A szakmai konferencia résztvevői megtekintették Zobákat és a vasasbányai új létesítményt, az öregek otthonát. Előadást hallgattak meg *Lafferton Győző*től A megszünt bányák létesítményeinek hasznosításáról. A komlói amatőr színjátszók és művészeti együttesek, szolisták műsora gazdagította az emlékülést.

A rendezvényt számos jelenlegi és volt bányász tisztelte meg, akik rövidebb vagy hosszabb ideig tevékeny részesei voltak a mecseki bányászatnak. A Bányászhimnusz elhangzása után a résztvevők csendben váltak széjjel utolsó Jó szerencsét!-tel búcsúzva a mecseki föld alatti szénbányásztól, de mindannyiunknak hasonló „Jó szerencsét” kívánva a jövőre.

Dr. Krisztián Béla

Tájházavató Nagyberényben

A Siófok–Szekszárd főútvonal mellett található somogyi falu már Szent István korában lakott település volt. Első királyunk a besenyőkkel rokon, harcos berény törzseket telepítette ide. Címerében a korona s a szőlő a királynéi szőlőbirtokra, a kulcs a híres berényi borokra utal, hiszen itt kulcsárok telepedtek le. A kereszt a település vallásosságát fejezi ki, a lilium a templom védőszentjére, Imre hercegre utal. A falunak már 1232-ben volt temploma. 1404-ben Zsigmond király vásártartási jogot adott Nagyberénynek. A törökidő után csak 11 házat írtak össze. 1858-ban tűzvész pusztított a faluban. A két világháborúnak 125 áldozata volt.

Ritkán bukkann néprajzgyűjtő olyan gazdag lelőhelyre, mint amilyenre Erdélyi Zsuzsa bukkant ott Nagyberényben 1968 decemberében. Babos Jánosné, 98 éves asszony ismeretlen, hosszú szöveget mondott neki, amelyet imának nevezett és kicsi leány korában az édesanyjától tanult. Itt Nagyberényben „furcsa, aranyban s vérben térdeplő” imádságszöveget rögzített: egy népi eredetű, apokrif imát, amit azóta a több kiadást megért *Hegyvet hágék, lőtől lépék* című nagysikerű könyvéből ország-világ megismert.

Az itt élők több mint tíz éve kezdtek el egy faluház berendezéseinek, tárgyainak gyűjtését. A ház a múlt század elején épült, szoba-konyha-kamra beosztású, ollóágas, nyeregvetős, eredetileg náddal fedett. Utolsó tulajdonosa, Fodor István 1967-ben halt meg. Az épülethez a hozzátartozó telekkel két szoba, konyha, istálló, pajta, pince és présház tartozott. Az első, az úgynevezett „tisza-szoba” hagyományos berendezése a régi, berényi szoba-konyha beosztását idézi. A hátsó szobában himzések, valamint *Szabó János* (1925–1990) helyi fafaragónak és *Gombai Ferencné* (1917–1986) naiv festőnek, a faluról készült alkotásai láthatók.

A tájház oszlopos tornácáról a konyha előterébe lépünk, a régi kemencét, az egykori tüzelőberendezést láthatjuk. A konyhából fűtötték egykor az első és hátsó szoba szemeskályháit is. Az edények helye általában a *stelázsín* volt a konyhában. A legalsó polcon a vasedényeket, a másodikon a tálakat, a legfelsőn a csuprokat tartották. A tejesfazekak a fali fogason függtek. Ugyancsak a falra akasztották a palacsintasütőt és a tepsiket. Sónak, cukornak, fűszereknek apró fületlen bögréket használtak, melyek cserépből vagy fából készültek. (Használták a tehénszárvból készített sőtartót, a *tutukát* is.) Ezeket a sparhelt fölött, a sut szélén rakták sorjában. Ott volt a helye a kismozsár-törőnek és a vasalónak is.

A cserépedényeket vándor fazekasoktól vásárolták. A zománcozott edényeket a „vasas bótba” és a vásárokon szerezték be Tabon vagy Siófokon. A porcelán- és üvegedényeket a fiatalasszony rendszerint nászajándékba kapta. A berényi háztartások edénykészletéről elmondhatjuk, hogy egy családnak 4-5 főzőfazeka, 6 serpenyője, 2 szűrője, 4-5 tála, 8-10 bögréje, 10-20 tányérja volt. Az ebédhez a századfordulón még cserép, de később zománcos pléhtálkákat használtak. A négy mély leveses tányérból a felnőttek étkeztek ünnepnapok alkalmával. Ezek a tányérok is cserépből voltak.

Minden háztartásban használtak tejszűrőt, levesszűrőt, teaszűrőt, krumplicsészőrt, galuskaszűrőt. A nagy, 15-20 literes vasfazékban disznóöléskor abároltak, amikor nem használták, a padláson tartották. A kormos szarufák utalnak arra, hogy az épület valamikor füstökonyhás (szabadkéményes) lehetett.

A hátsó szobában a népi vallásosság tárgyait, családi képeket, és a helyi viselet remekívű darabjait szemlélhetjük meg.

A nagyberényi tájházat 2000. október 28-án avatták fel. „Ez a tájház azzal a szándékkal készült, hogy a hagyományokat idézve tükrözze a múlt megbecsülését; erre építhetjük csak a jövőt, átörökítve az értékeket” – mondta Szentpéteri László polgármester. Az avatáson részt vettek a környező falvak polgármesterei, országgyűlési képviselők és Csépe Béla, a miniszterelnök személyes tanácsadója is.

Matyikó Sebestyén József

Dr. Karácson Mihály emléktáblája Darnózselin

1796. április 9-én született a Pozsony, később Moson megyei Darnó községben *dr. Karácson Mihály* tudós, jogtanár, író, táblabíró, majd élete alkonyán királyi bíró. A magyar műszaki és ipari oktatás úttörője volt, a Királyi József Műegyetem elődjének, a Királyi József ipartanodának a megalapítója és első igazgatója.

Elemi iskoláit Darnón, a piarista gimnáziumot Magyaróváron végezte el. 1815-ben a piarista szerzetes lépett, ahol a nagy tanárhiány miatt már 19 éves korában tanszékre állították. 1819-ben kilépett a szerzetesrendből és beiratkozott a pesti jogtudományi egyetemre. Jogi doktorrá és ügyvéddé avatása után 1823-tól 1836-ig gróf Szécheny Antal nevelője lett. Ezen időszak alatt már 1825-ben a pozsonyi országgyűlésen mint a távollévők képviselője volt jelen, és a magyar nyelvoktatás és a tanrend hiányosságai kérdésében szólalt fel. Legnagyobb érdeme az a lankadatlan buzgalom volt, amelyet az ipartanoda létesítése tárgyában és a kérdés napirenden tartásában minden fórumon kifejtett. Levelezése gróf Széchenyi Istvánnal, József nádorral, a kultuszminiszterrel – felvázolva az ipariskola tervét – mind ezt a célt szolgálta. Hazánkban a műszaki oktatás az 1782-es évben indult meg a Budai Tudományegyetem Bölcsészeti Karának mérnöki intézetében. Ezt az intézetet 1851-ben beolvasztották a „József ipartanodába”. Végre többszöri országgyűlési rendi kezdeményezés után felső udvari rendelettel 1844. június 20-án elrendelték Pesten egy ipariskola felállítását, melyet úgy terveztek, hogy később műegyetemmé alakítanak át.

Dr. Karácson Mihály évekig tartó szónoklatainak, írói és agitációs tevékenységének mellett az eredménye a nádor buzgó támogatása mellett. Az ipartanoda életbe léptetését, ideiglenes vezetését és felszerelését dr. Karácsonra bízták. 1846. november 1-jén nyitották meg a „Királyi József-ipartanodát”, amelyből később a műegyetem fejlődött ki. Az avatóbeszédet dr. Karácson Mihály mondta. A megnyitó ünnepélyen részt vett gróf Széchenyi István is, aki díszmagyarban jelent meg.

Az ipariskola vezetését dr. Karácson Mihály királyi tanácsosi címmel 1850-ig látta el, de mellette igen sokrétű tevékenységet fejtett ki. Már az 1830-as években Pozsony és Poszege vármegye táblabírája volt, a jogi egyetemen az államvizsga-bizottság tagja, 1839-ben a Helytartótanács budai tanulmányi bizottságának tagjává nevezték ki. Történelmi tudományos munkásságért 1832. március 9-én a Magyar Tudós Társaság levelező tagjává választották. Írói munkássága is jelentős volt. Költeményei, cikkei jelentek meg a Hazai s Külföldi Tudósításokban, részt vett a Tudományos Gyűjtemény és a Nemzeti Újság szerkesztésében. Megírta a Világtörténet I. kötetét, amely kéziratban maradt ránk.

Vörösmarty Mihály közvetlen baráti köréhez tartozott. Később, idősebb korában, amikor a Pest megye királyi bírói székére léptették elő, már több ideje jutott a tudományos tevékenységre. Élete fő céljának a magyar nyelvű oktatás megvalósítását tartotta, melyről a következő vallotta: *„Dicsérete idegen nyelven is bővíteni esmeretünket, de nemzeti nyelvünket a művelődésnek előhatásával irányba hozni, a tudományokat hasonlítani, közhasznú esmereteket terjeszteni, szent kötelesség.”*

1869. augusztus 29-én szívszélhűdés következtében hunyt el Budapesten. 1938-ban a Moson megyei monográfiát író Haller János írt róla a Mosonmegye jeles személyiségei című munkájában.

Sajnos, eddig szülőfalujában, Darnón, nevét, emlékét semmi sem őrizte, pedig megérdemli, hogy személyisége és munkássága, szelleme ne merüljön feledésbe, s elevenen éljen, maradjon nemes eszméért hevülő példája a szigetközi darnószeliek között. A Dunaholding Alapítvány és a helyi önkormányzat támogatásával a millennium jegyében márvány tábla készült emlékére és tiszteletére, amelyet a 350 éves temetőkápolna külső falán dr. Karácsony István helytörténész avatott fel és dr. Galla Gábor esperes áldott meg.

Dr. Karácsony István

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei honismereti táborról

A Borsod megyei középiskolásoknak negyedik éve visszatérő és nagyon várt programja a nyári honismereti gyűjtőtábor. Az előző években egy kis dél-borsodi település, Csincse falu történetének anyagát kutattuk, ebben az évben pedig lehetőséget kaptunk a tábor kibővítésére, több tevékenységi forma ötvözésére: az egyik csoport a korábban gyűjtött anyagot rendszerezte, a másik pedig az edelényi Tájházban összegyűjtött néprajzi tárgyak műtárgyvédelmét végezte, a Bódva völgye helytörténeti adattárának feltérképezésével foglalkozott.

A csoport szállása az edelényi Izsó Miklós Gimnázium Kollégiumában volt, ahol a feltételek ideálisak a közösségi programok kialakítására: a diákok kevés szabadidejükben sportolhattak (kosármérkőzés, pingpong, kerékpározás, tollasozás). A tábor központja a Tájházban volt, ahol 5 falukutató csoport folytatta munkáját a Herman Ottó Múzeum szakembereinek irányításával: a falu társadalomtörténetével, gazdaságtörténetével, vallási szokásaival, az életmód- és lakáskultúrával, valamint néphagyományokkal foglalkoztak.

A tábor fontos feladata volt, hogy felhívja a diákok figyelmét mégynék kevésbé ismert történelmi, kulturális és vallási értékeire, hiszen még mi, felnőtt csoportvezetők is rácsodálkozunk a kis abaúji falvakban megbúvó, eldugott fekvésük miatt nehezen megközelíthető helyi „csodákra”, kis templomokra, romos várakra. Szakszerű előadást hallhattunk a borsodi föld-

várról, ahol a közelmúltban, 1987 és 1999 között folytak a legfrissebb feltárások Wolf Mária régész vezetésével, végigjárhattuk a feltárás menetét gondolatban és a helyszínen egyaránt. A Tájház vezetője, Laki Lukács László helyi szakemberek bevonásával előbb diákon, videofilmen, majd a valóságban bemutatta a táborozóknak az Estramos hegyet, bejártuk a Bódva völgyét (a több mint 20 km-es gyalogtúra csak elsőre tűnt rengetegnek, utólag szép emlék marad, meg az, hogy legyőztük a távolságot), felmáztunk Szádvár hegyére, Császtára, megcsodáltuk Borsodszirák, Boldva, Telkibánya, Sajószentpéter, Hangács szépségeit, megkoszorúztuk Szathmáry Király Ádám, Kalász László emléktábláját, sírját. Ellátogattunk Derenkre, a „holtak” falvához, ahol a fűvön ülve ismertük meg a település szomorú történetét.

Délelőttönként történelem előadásokat hallgattak meg a diákok Gulya István, Szalipszky Péter, Spóner Péter, Rémiás Tibor, Koleszár Krisztián, Hadobás Pál, Titkos Sándorné részéről. Nagy élményt jelentett a Koburg kastély megtekintése, ahol élénken foglalkoztatott bennünket, hogy mit lehetne tenni a szép XVIII. századi kastély restaurálás érdekében. A Tájházban a falusi élet eszközeivel, szerszámaival, ruháival foglalkoztak a diákok, este Barsi Csabával, a kiváló néptáncossal a különböző magyarországi népcsoportok táncait tanulták.

A tanév elején a szokásoknak megfelelően a miskolci Zrínyi Ilona Gimnáziumban mutatuk be a tábor alatt gyűjtött hon- és népismereti anyagot. Tervünk, hogy 2001-ben megjelentetjük Csincse falu történetét.

Összességében a milleniumi honismereti táborban folyó munka eredményes volt, nagy szükség van ilyen jellegű honismereti táborok szervezésére, gondolom, hogy nemcsak megyénkben, hanem országos szinten is.

Titkos Sándorné

Derenki túrán a borsodi honismereti tábor diákjai dr. Rémiás Tibor vezetésével, 2000 júniusa